

Дмитро РАСПУТНІЙ,

аспірант кафедри право гуманітарно-правового
факультету, (PhD) Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-9911-6374
e-mail: d.o.rasputnii95off@gmail.com

Науковий керівник: Михайло ФІАЛКА,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри права
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5599-3335>
e-mail: fialkami70@gmail.com,

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.23>

ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В МЕЖАХ СТ. 194-1 КК УКРАЇНИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЬЯТЬ

Анотація: *Вирішення питання про об'єкт і предмет правопорушення є безсумнівно важливим як для кримінально-правового, так і для кримінологічного дослідження, оскільки саме об'єкт правопорушення становить основу для формування складу кримінально караного діяння, слугує субстратом, який поєднує всі його елементи.*

Як преамбулу варто зазначити, що для розкриття питання об'єкта дослідження першочерговим є визначення тих детермінант, які зумовлюють вектор вивчення й осмислення цього явища – зокрема умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, що кваліфікується та описується в контексті ст. 194-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Визначення питання об'єкта правопорушення – це не лише данина традиції. Це одне з найскладніших і найважливіших питань науки кримінального права. Без наявності об'єкта правопорушення неможливе встановлення його складу, адже відсутність конкретного адресата посягання – соціально значущої цінності, що охороняється кримінальним законом це унеможливорює саме існування правопорушення.

Ключові слова: *об'єкт кримінального правопорушення, предмет кримінального правопорушення, об'єкти електроенергетики, законодавець, суспільні відносини.*

Питання місця предмета правопорушення в структурі складу правопорушення залишається предметом жвавих наукових дискусій у кримінально-правовій науці. Одні автори відносять предмет правопорушення до об'єкта правопорушення, вважаючи його структурною частиною суспільних відносин, які поставлені під охорону кримінального закону, інші – визнають, що предмет правопорушення є факультативною ознакою об'єкта правопорушення [1, с. 50, 60]. Наразі переважає підхід, згідно з яким предмет правопорушення є факультативною ознакою складу правопорушення, яка водночас перебуває у тісному зв'язку з його об'єктом.

На нашу думку, цілком слушно зазначити, що дослідження взаємозв'язку цих правових явищ становить окрему тему дисертаційного дослідження.

В. Я. Тацій висловлював свою думку наступним чином: «Об'єкт кримінального правопорушення –

це елемент, що поєднує в собі ознаки, які характеризують те, проти чого спрямоване кримінальне правопорушення. До ознак об'єкта кримінального правопорушення як елемента складу кримінального правопорушення належать:

- 1) об'єкт як ознака складу кримінального правопорушення (об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні);
- 2) предмет кримінального правопорушення;
- 3) потерпілий від кримінального правопорушення.

При цьому лише об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні є обов'язковою ознакою цього елемента складу кримінального правопорушення; предмет кримінального правопорушення і потерпілий від кримінального правопорушення є його факультативними ознаками» [2].

Для розкриття тематики питання, на нашу думку, необхідно відповісти на питання, що ж таке

безпосередньо об'єкти електроенергетики. Законодавець чітко виокремив свою диспозицію з цього приводу, визначивши ці терміни в положеннях ст. 1 Закону України «Про електроенергетику»:

Об'єкт електроенергетики – електрична станція (крім ядерної частини атомної електричної станції), електрична підстанція, електрична мережа, підключені до об'єднаної енергетичної системи України, а також котельня, підключена до магістральної теплової мережі, магістральна теплова мережа [3].

Об'єднана енергетична система України (далі – ОЕС України) – сукупність електростанцій, електричних і теплових мереж, інших об'єктів електроенергетики, які об'єднані спільним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної і теплової енергії при централізованому управлінні цим режимом [3].

Таким чином, законодавець шляхом включення фізичних об'єктів до переліку охоронюваних законом об'єктів намагається забезпечити безпеку та сталу роботу обладнання, що формує певний ресурс для суспільства та цінність. Відповідно, виникають суспільні відносини між виробником та споживачем, а зазначені суспільні відносини становляться такими, що охороняються законом.

Наступною думкою є те, що зазначені об'єкти електроенергетики можуть виступати в якості об'єктивної сторони складу правопорушення, оскільки самі по собі утворюють місце вчинення та обстановку вчинення кримінально караних дій.

Проте ми можемо прийти й до думки, що зазначені об'єкти є самі по собі предметом правопорушення, адже мають низку ознак, таких як фізичний стан цих предметів, що характеризується формою, кількістю та станом, соціальне відображення та значення, що відображає їх місце в системі благ, що характеризує предмет у кримінально-правовому аспекті.

Відповівши на першочергові питання публікації, розмежувавши поняття об'єкту електроенергетики, як елемента об'єктивної сторони правопорушення та, предмета правопорушення, залишається сталим питання, що таке суспільні відносини та цінність, яку несуть зазначені об'єкти електроенергетики, адже саме вони охоронювані законом.

Так, в загальному контексті, законодавець захищає від кримінального правопорушення усі суспільні відносини, що охороняються законом та утворюють собою загальний об'єкт кримінального правопорушення.

В межах загального об'єкта виділяються родові об'єкти кримінальних правопорушень – виокремлені групи однорідних або тотожних суспільних відносин, що охороняються нормами одного інституту Особливої частини КК України [2].

В контексті нашого питання це кримінальні правопорушення проти власності.

У межах родових об'єктів виділяються безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень – суспільні відносини, що є об'єктом кожного окремого виду одиничного кримінального правопорушення, передбаченого окремою статтею

Особливої частини КК України. У випадку ст. 194-1 КК України це умисне пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики, якщо ці дії призвели або могли призвести до порушення нормальної роботи цих об'єктів, або спричинило небезпеку для життя людей [4].

Тож, відповідно до положень ст. 194-1 КК України, зазначена стаття знаходиться у розділі Особливої частини КК України, а наслідки у вигляді порушення роботи об'єктів електроенергетики визначені законодавством, тож правопорушення мають матеріальну конструкцію.

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення підлягає встановленню у правозастосовній діяльності і впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення [2].

У випадках, коли кримінальне правопорушення спрямоване одночасно на кілька безпосередніх об'єктів, у кримінально-правовій теорії прийнято розрізняти основний та додатковий безпосередні об'єкти. Основним вважаються ті суспільні відносини, що перебувають у межах відповідного родового об'єкта та зазнають первинного і найбільш значущого посягання – зокрема, це може стосуватися цілісності та належного функціонування об'єкта електроенергетики. Натомість додатковим безпосереднім об'єктом виступають інші охоронювані законом суспільні відносини, посягання на які відбувається паралельно або як наслідок дій, спрямованих на основний об'єкт. Так, у межах ст. 194-1 КК України мова йде про предикатне правопорушення, що не тільки шкодить об'єкту електроенергетики, а й потенційно створює умови для вчинення іншого кримінального правопорушення.

Відповідно до цього, згідно з теорією кримінального права, об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, конкретні блага людини, соціальні інтереси, які охороняються законом про кримінальну відповідальність від злочинних посягань на них і яким унаслідок вчинення кримінального правопорушення завдається чи може бути завдана істотна шкода. Таким чином, об'єкт правопорушення – це те, на що завжди посягає злочин (правопорушення) і чому він завжди заподіює певну шкоду. Це ті суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом [5].

На останок, на нашу думку доречним було б привести й думку В.І.Павликівського, який відзначав, що суспільні відносини функціонують, як регульована система. Суспільство певною мірою визначає межі людської діяльності в інтересах як усього суспільства, так і окремої особистості, і виробляє загальнообов'язкові правила поведінки. Кримінальне правопорушення – соціальне явище, тому і шкоду воно може заподіяти соціальному явищу – об'єкту, а саме – суспільним відносинам. А цінності, блага – це здатність того чи іншого суспільного предмета, явища задовольняти потреби, бажання, інтереси. Але цінності лише тоді стають соціально значущими, а люди – суб'єктами суспільних відносин, коли вони вступають у конкретні зв'язки між собою з приводу цих цінностей. [6, с. 114]. Тому не сама ізольована цінність чи благо захищається кримінальним

законом, а цінність як предмет суспільних відносин. При цьому теорія визнання об'єктом правопорушення суспільних відносин не заперечує того, що шкода суспільним відносинам спричинюється шляхом злочинного впливу на один з елементів суспільних відносин (їх суб'єктів, предмет або соціальний зв'язок) [6, с. 114-115].

У підсумку можна погодитися з висновками вищезгаданих науковців: предмет кримінального правопорушення, як правило, є факультативною ознакою його складу. Однак у випадках, коли предмет прямо зазначений у диспозиції норми Особливої частини КК України або однозначно впливає зі змісту цієї норми, він набуває статусу обов'язкової ознаки складу правопорушення. Таким чином, склад правопорушення стає предметним. Саме така ситуація спостерігається у контексті складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 194-1 КК України: у цьому випадку предмет є невід'ємною частиною складу правопорушення.

Це переплітається із загальним положенням, що об'єкт у межах кримінального правопорушення – це саме те, на що спрямоване суспільно небезпечне діяння особи, але лише в тих випадках, коли мова йде про непередметні правопорушення.

Таким чином, підхід, відповідно до якого предмет правопорушення є ознакою складу правопорушення, що водночас перебуває у тісному зв'язку з його об'єктом, є цілком обґрунтованим, адже за своєю концепцією ці два терміни в широкому сенсі відображають одне й те саме, проте являють собою різні правові явища.

Якщо предмет законодавець характеризує у широкому сенсі як матеріальну річ з певними властивостями, завдяки яким або через які шляхом безпосереднього впливу вчиняється кримінально каране діяння, то об'єкт кримінального правопорушення у широкому значенні цього слова законодавець визначає як охоронювані законом суспільні відносини, що виникають навколо певного об'єкта права та на які посягає кримінальне правопорушення.

З урахуванням викладеного, коректним буде зазначити, що, якщо розглядати кримінальне правопорушення крізь призму законодавства та враховувати, що зазначені кримінальні правопорушення вчиняються лише відносно об'єкту електроенергетики в контексті права власності, то підхід до оцінки зазначеного складу правопорушення як предметного цілком виправданий. Водночас, якщо акцент робити на суспільно небезпечні наслідки які полягають у впливі на суспільні відносини, то виникає підстава вважати такі діяння посяганням на об'єкти електроенергетики як на суспільні відносини та результат їх роботи як цінність. Отже, у такому випадку відповідна стаття повинна бути розміщена не в розділі кримінальних правопорушень проти власності Особливої частини КК України, а в розділі кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Бібліографічні посилання

1. Лашук Є.Ф. Предмет злочину в кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид.

наук: 12.00.08 / Єфрем Вікторович Лашук. – Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005.

2. Тацій В. Я. Об'єкт кримінального правопорушення // Вісник Асоціації кримінального права України 2022. № 2(18). С. 207–210. URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/issue/view/16096> (дата звернення: 05.05.2025р.).

3. Про електроенергетику: Закон України від 13.04.2017, № 2019-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2025р.).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України редакція від 01.02.2025 р. № 25-26, ст.131// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 05.05.2025р.).

5. Бажанов М.І. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, В.В. Сташис, В. Я. Тацій. – Київ – Харків: Юрінком Інтер – Право, 2002. 416 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Krym-Zagal.pdf

6. Павликівський В. І. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства про працю, не пов'язані з посяганням на життя та здоров'я : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 203 с.

D. Rasputnii

Object of a criminal offense and subject of a criminal offense within the limits of article 194-1 of the criminal code of Ukraine relationship of the concepts.

Abstract: Resolving the issue of the object of a criminal offense is undeniably crucial for both criminal law and criminological research, as it constitutes the foundation for defining the elements of a punishable act and serves as the substrate uniting all its components.

As a preamble, it should be emphasized that disclosing the object of criminological inquiry requires, first and foremost, identifying the determinants that define the vector of study and conceptualization of the phenomenon—specifically, the intentional damage to energy infrastructure facilities, which is qualified and regulated under Article 194-1 of the Criminal Code of Ukraine. Therefore, defining the object of a criminal offense is not merely a matter of legal tradition. It is one of the most complex and significant issues in the science of criminal law. The absence of a clearly established object—i.e., a socially significant value protected by criminal law—makes it impossible to determine the composition of the offense, and consequently, to recognize the offense itself.

Keywords: object of a criminal offense, subject matter of a criminal offense, energy infrastructure facilities, legislator, social relations.

Зразок для цитування:

Распутный Д. Об'єкт кримінального правопорушення та предмет кримінального правопорушення в межах ст. 194-1 КК України співвідношення понять. Пропілеї права та безпеки, 2025. №6-7. С. 86-88. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.23>.